

نقش انجمن‌های علمی در تحول حوزه

انجمن‌های علمی در حوزه
با چه هدفی تأسیس شده‌اند و چه نقش‌ها و
کارکردهایی برعهده دارند؟

● خاستگاه انجمن‌های علمی

پیش از این که به خاستگاه انجمن‌های علمی پردازم، دو نکته در این زمینه اشاره می‌کنم، سپس براساس آن، به نقش‌ها و کارکردهای این انجمن‌ها می‌پردازم. نخست: گاهی اوقات در فرآیند تحصیل و آموختن علم ممکن است فردی به مرحله‌ای برسد که نیازمند نباشد که در کلاس حاضر شده و از محضر اساتید بهره‌مند شود، چراکه این توانایی را احساس می‌کند که بعد از طی مراحل تحصیل، علوم و آموخته‌های علمی خود را به دیگران منتقل کند.

خوب در این جا این سؤال مطرح می شود که فردی مثلاً در سن چهل یا

انجمن ها در غرب به دلیل

نیاز اساتید برای ارتقای علوم و دانش خود بوده

است که از طریق جلسات غیررسمی شکل گرفته

است. شکل گیری چنین محافل علمی که به صورت

غیررسمی تشکیل می شد ابزاری بود در جهت استفاده

دانشمندان غربی، به گونه ای که از این جلسات الگوبرداری

کرده و در قالب های جدید، بدان رسمیت می بخشیدند.

بسیاری از انجمن های علمی در کشورهای غربی

به همین شکل، طراحی شدند، یعنی این که اساتید

و متخصصان حوزه های مختلف علمی با ارتباط با

یک دیگر و تبادل اطلاعات و مناظرات علمی که بین شان صورت می گرفت به تکمیل

نتایج علمی خودشان می پرداختند. این جلسات علمی باعث می شد که از علوم

جدید بهره مند شوند، ارائه کننده مباحث نیز از این مزیت برخوردار بود که با استفاده

از نظرات علمی دیگران، نظریه خودش را کامل کرده و بعد از رسمیت بخشیدن به آن

در قالب یک نظریه علمی ارائه می کرد.

طراحی تمدن غرب، بر مبنای دانش ها و تجارب سایر

ملل قرار گرفته است، این کشورها ابتدا دانش و علوم

سایر کشورها را جمع آوری کرده سپس به تجزیه و تحلیل

آن ها می پردازند و نقاط قوت و ضعف آن ها را بررسی کرده

سپس از نقاط قوت این علوم در جهت تحقیقات علمی خود

بهره مند می شوند. به عنوان مثال تحقیقات مربوط به طب

سنتی ابتدا در غرب شکل گرفت، سپس در سایر کشورها

به خصوص در ایران پایه گذاری شد. تمدن غرب بر اساس یک

رویکرد در حقیقت خردورزانه که حاصل تجارب و سنت های

سایر ملل بود شکل گرفت، سپس در قالب انجمن های

علمی معتبر نهادینه شد.

پنجاه سالگی به این مرتبه از دانایی برسد، آیا دانش افزایی

او متوقف می شود و دیگر نمی تواند علوم و دانش های

خود را تکمیل کند؟ این نیازی بود که در برخی افراد

احساس می شد به گونه ای این ذهنیت در آن ها وجود

داشت که چگونه با توجه به وضعیتی که از آن برخوردارند

بتوانند در تعامل با دیگران و استفاده از علوم آنان ،

موقعیت علمی خودشان را ارتقا بدهند.

دوم: این که فقهای ما در حوزه های علمیه خودمان و

به خصوص در حوزه علمیه نجف، وقتی به جایگاه علمی

خاصی می رسیدند از طریق تشکیل محافل علمی به تبادل و تعاملات

علمی می پرداختند. گاهی اوقات در نجف یک فرع فقهی مطرح می شد و با دعوت

اساتید مختلف به بحث و تبادل نظر در خصوص آن می پرداختند و گاهی نیز

ساعات طول می کشید. در این جلسات علمی بسیاری از بزرگان شرکت می کردند و

با طرح مسائل علمی و نقطه نظرات فقهی خودشان، ضمن استفاده از دانش دیگران،

دومین کارکرد، که بر این انجمن‌ها مترتب می‌شود، رشد و تربیت استعداد‌های علمی است. همان‌طور که مستحضرید این انجمن‌ها محلی هستند برای ارائه نظرات علمی و کسانی که هم در این مباحثات شرکت می‌کنند بر دانش و اطلاعات آنان افزوده می‌شود. در این انجمن‌ها برخلاف دانشگاه‌ها مسائل مهم روز جامعه عرضه می‌شود و دانشجویان نیز ضمن آشنایی با فرضیات جدید، سرنوشت علمی و افق آینده خویش را طراحی می‌کنند.

سومین کارکرد، این انجمن‌ها، توسعه مرزهای دانش است، چون وقتی کسی مطلبی را ارائه می‌کند، در واقع نتیجه تحقیقات خویش را در قالب یک نظریه مطرح کرده سپس به تکمیل و توسعه آن می‌پردازد. پس یکی از کارکردهای این انجمن‌ها حرکت در مسیر دانش و توسعه آن‌ها در مباحث جدید و کاربردی است. چهارمین کارکرد، انجمن‌های علمی، مشاوره‌های تخصصی به افراد و نهادهای مرتبط است. بدین صورت که ممکن است حوزه یا نهاد علمی خاص در موضوعی نیازمند مشاوره تخصصی باشند، اگر بخواهند به اساتید دانشگاه مراجعه کنند ممکن است زمان زیادی طول بکشد، اما چون انجمن‌ها با نیروها و تخصص‌های شان آشنا هستند به راحتی می‌توانند در کمترین زمان ممکن این کار را انجام دهند و لذا هم در حوزه داخلی و

همان‌طور که شاهدید طراحی تمدن غرب، برمبنای دانش‌ها و تجارب سایر ملل قرار گرفته است، این کشورها ابتدا دانش و علوم سایر کشورها را جمع‌آوری کرده سپس به تجزیه و تحلیل آن‌ها می‌پردازند و نقاط قوت و ضعف آن‌ها را بررسی کرده سپس از نقاط قوت این علوم در جهت تحقیقات علمی خود بهره‌مند می‌شوند. به‌عنوان مثال تحقیقات مربوط به طب سنتی ابتدا در غرب شکل گرفت، سپس در سایر کشورها به‌خصوص در ایران پایه‌گذاری شد. تمدن غرب براساس یک رویکرد در حقیقت خردورزانه که حاصل تجارب و سنت‌های سایر ملل بود شکل گرفت، سپس در قالب انجمن‌های علمی معتبر نهادینه شد. در مورد خاستگاه و موطن اصلی انجمن‌ها باید اشاره کنم که خاستگاه مدرن انجمن‌ها برخلاف خواستگاه تاریخی آن‌ها در غرب قرار دارد. در این انجمن‌ها ابتدا مباحث علمی توسط محققان عرضه شده سپس در بوته نقد قرار می‌گیرد تا این که دیگران از نتایج این تحقیقات بهره‌مند شوند.

● نگاهی به کارکردهای انجمن‌های علمی

اولین کارکرد، این انجمن‌ها برگزاری نشست‌های علمی است. در این نشست‌ها، موضوعاتی که دارای پشتوانه علمی و ناظر به مسائل روز جامعه باشد، توسط متخصصان و اساتید ارائه می‌شود و سپس مورد نقد و بررسی قرار می‌گیرد.

ویژه‌ای است، البته انجمن‌های علمی که بیشتر به نظر می‌رسد کپی‌برداری از انجمن‌های علمی دانشگاه‌ها می‌باشد، نیازمند تدبیر بیشتر در جهت بومی‌سازی و بهره‌گیری از توان‌مندی‌های حوزوی و مشوق‌ها در جذب افکار و اندیشه‌های موجود در حوزه است.

● دبیرخانه انجمن، رابط بین حوزه و انجمن‌های علمی

وظیفه دبیرخانه انجمن به‌عنوان رابط بین حوزه و انجمن‌های علمی این است

که مطالبات این انجمن‌ها را از حوزه پی‌گیری کرده و به نوعی زبان سخن‌گوی آن‌ها محسوب می‌شود. البته نوع ارتباط اختیاری است، بدین صورت که دبیرخانه موضوعات را به انجمن‌ها پیشنهاد می‌کند و آن‌ها نیز مطابق اهداف و برنامه خودشان بررسی کرده و جواب می‌دهند. این انجمن‌ها چون مستقل و آزاد عمل می‌کنند بسیاری از اساتید مایلند با آن‌ها در ارتباط باشند و نقطه‌نظرات خودشان را به‌صورت تبادل اطلاعات با آن‌ها مطرح کنند.

● منابع مالی انجمن‌های علمی

اما از لحاظ اقتصادی انجمن‌ها وابسته به حوزه نیستند و این‌گونه نیست که از ردیف

هم در حوزه بین‌الملل، انجمن‌ها تکیه‌گاه خوبی برای سیاست‌گذاران، برنامه‌ریزان و مسئولان اجتماعی و سیاسی محسوب می‌شوند. یکی از کارکردهای ارزنده انجمن‌های علمی تلاش به‌منظور رفع نواقص از جامعه علمی و حوزوی است و بی‌شک این انجمن‌ها در رشد و ارتقای سطح علمی و پژوهشی حوزه نقش بسیار مهمی می‌توانند ایفا کند که البته خود نیازمند یک برنامه‌ریزی جامع و هدف‌مند است.

حوزه: انجمن‌ها در حال حاضر

به چه فعالیت‌هایی مشغول هستند و به چه اهدافی در این زمینه دست یافته‌اند؟

استاد: انجمن‌های علمی

نهاد برآمده از حوزه است. ویژگی مهم انجمن‌ها به‌عنوان یک سازمان مردم‌خودجوش و توسط اعضا مؤسس آن اداره می‌شود. انجمن‌های علمی نهاد برآمده از حوزه است که با یک پتانسیل علمی و پژوهشی بسیار بالا مشغول به‌کار هستند و لازم است که از توان انجمن‌ها برای تحول

در حوزه به‌خوبی استفاده شود. اما به اعتبار همین نوپایی نیازمند حمایت‌های

انجمن‌های علمی نهاد برآمده از حوزه است که با یک پتانسیل علمی و پژوهشی بسیار بالا مشغول به‌کار هستند و لازم است که از توان انجمن‌ها برای تحول در حوزه به‌خوبی استفاده شود. اما به اعتبار همین نوپایی نیازمند حمایت‌های ویژه‌ای است، البته انجمن‌های علمی که بیشتر به نظر می‌رسد کپی‌برداری از انجمن‌های علمی دانشگاه‌ها می‌باشد، نیازمند تدبیر بیشتر در جهت بومی‌سازی و بهره‌گیری از توان‌مندی‌های حوزوی و مشوق‌ها در جذب افکار و اندیشه‌های موجود در حوزه است.

مدیریت و مطالعات رسانه و فضای مجازی تأسیس شده‌اند. گفتنی است، انجمن زنان و خانواده در کمیسیون مربوطه تصویب شده و در شورای عالی در حال بررسی می‌باشد، دو انجمن تمدن‌پژوهی و آینده‌پژوهی نیز در مراحل تأسیس و کسب مجوز هستند. هم‌چنین انجمن‌ها دارای سه هزار عضو پیوسته هستند که براساس رشته‌های علمی خودشان در انجمن‌های مختلف به فعالیت علمی و پژوهشی مشغول هستند. تا قبل از سال ۹۶ فعالیت انجمن‌ها به صورت متمرکز

و در قم انجام می‌شد، ولی از سال ۹۶ با تأکید و حمایتی که آقای اعرافی داشتند، این انجمن‌ها در سایر استان‌ها نیز فعالیت خود را آغاز کرد و پیش‌بینی می‌شود تا اواخر سال ۹۹ تعداد این انجمن‌ها به بیست انجمن برسد. با توجه به ظرفیت‌های ویژه‌ای که ما در استان‌ها از آن بهره‌مند هستیم تشکیل انجمن‌ها از اهمیت بالایی برخوردار است، چراکه پایگاه و اهرمی برای تقویت حوزه‌های علمی، نهاد نمایندگی ولی فقیه، ادارات و

این انجمن‌ها در سایر استان‌ها نیز فعالیت خود را آغاز کرد و پیش‌بینی می‌شود تا اواخر سال ۹۹ تعداد این انجمن‌ها به بیست انجمن برسد. با توجه به ظرفیت‌های ویژه‌ای که ما در استان‌ها از آن بهره‌مند هستیم تشکیل انجمن‌ها از اهمیت بالایی برخوردار است، چراکه پایگاه و اهرمی برای تقویت حوزه‌های علمی، نهاد نمایندگی ولی فقیه، ادارات و نهاد‌های دیگر محسوب شده با هم‌افزایی که در جهت رشد فکری افراد جامعه ایجاد می‌شود، گام مؤثری است در جهت حرکت به سوی رشد و تقویت مبانی جامعه دینی که در ابعاد مختلف آن مورد توجه مسئولان و مدیران حوزه قرار دارد.

چراکه انجمن‌ها وارداتی هستند و باید اقتضائات بومی را در آن لحاظ کرد.

● نگاهی به سابقه فعالیت انجمن‌های علمی

اما در خصوص سابقه فعالیت انجمن‌ها در حوزه علوم قدیم و جدید باید اشاره کنم که این فعالیت‌ها در حوزه علوم قدیم شامل انجمن حدیث، انجمن علوم قرآنی، انجمن فقه، انجمن اصول و کلام می‌باشد. در مباحث جدید نیز انجمن‌های روان‌شناسی، جامعه‌شناسی، اقتصاد،

بودجه مستقل برخوردار باشند، البته در طول سال‌های گذشته برخی از خدمات و هزینه‌های جاری توسط حوزه‌های علمیه تأمین شده، ولی حوزه فعالیت انجمن‌ها بسیار وسیع‌تر از آن است که متکی بر این بودجه‌ها باشد. بیشتر هزینه‌های موجود با توجه به رشد روزافزون این انجمن‌ها توسط خود اساتید با حفظ حق عضویت‌شان تأمین می‌شود و نیازی نیست که از لحاظ اقتصادی وابسته به بودجه حوزه باشند. البته جهت استفاده بهتر از انجمن‌ها، مهم‌تر از حمایت‌های مالی، تشخیص، تعیین و یافتن جایگاه اصلی انجمن‌ها از اهمیت بالایی برخوردار است؛

نهادهای دیگر محسوب شده با هم‌افزایی که در جهت رشد فکری افراد جامعه ایجاد می‌شود، گام مؤثری است در جهت حرکت به سوی رشد و تقویت مبانی جامعه دینی که در ابعاد مختلف آن مورد توجه مسئولان و مدیران حوزه قرار دارد.

در خصوص سابقه فعالیت‌هایی که انجمن‌های علمی تاکنون انجام داده‌اند در چند حوزه قابل بررسی است، نخست، برگزاری نشست‌های علمی است که براساس مسائل روز جامعه و در قالب کرسی‌های آزاداندیشی، مقالات علمی-ترویجی و کرسی‌های نظریه‌پردازی ارائه می‌شود. از فعالیت‌های دیگر این انجمن‌ها تولید آثار فاخر در قالب نشریات علمی پژوهشی و علمی تخصصی است. هم‌چنین انجمن‌های علمی دارای فصل‌نامه تخصصی و علمی پژوهشی هستند که در قالب سیاست‌متعالیه مانند فقه و مبانی حقوق، فصل‌نامه اصول، مدیریت و فصل‌نامه کلامی که انجمن علم کلام عهده‌دار تولید آثار مرتبط با این حوزه می‌باشد.

برگزاری همایش‌ها و نکوداشت شخصیت‌ها و چهره‌های علمی، همکاری‌های مشترک با مراکز علمی داخلی و خارجی کشور، تدوین و تهیه کتب مورد نیاز و تولید موضوعات فاخر در عرصه‌های تخصصی مورد نظر برای پایان‌نامه‌ها و رساله‌های حوزه که با همکاری معاونت پژوهشی حوزه انجام می‌شود. از

دیگر اقدامات انجمن‌های علمی حوزه ارائه خدمات مشاوره‌ای به حوزه‌های علمیه و نهادهای علمی کشور که آخرین نمونه آن بحث‌الگوی پیشرفت ایرانی-اسلامی بود که از طرف مقام معظم رهبری به حوزه‌ها و سپس به انجمن‌های علمی ارائه شد یا بحث نظام‌مند کردن رشته‌های تخصصی در حوزه که در شورای گسترش رشته‌های علمی تهیه و تدوین و سپس توسط آقای اعرافی به انجمن‌های علمی پیشنهاد شد. یکی دیگر از فعالیت‌های انجمن‌ها، مشارکت در داوری و ارزیابی جشنواره‌هاست که توسط اعضای پیوسته انجمن داوران و ارزیابان مجموعه‌های مختلف انجمن علمی حوزه مورد بررسی قرار گرفت.

حوزه: با تعاریفی که ارائه شد، دیدگاه شما در مورد طرح گفتمان علم و دین و نقش انجمن‌ها در این خصوص چیست؟

استاد: برای بحث در مورد گفتمان‌ها باید به تولید آثاری بپردازیم که علی‌رغم ارزشمند بودن آن‌ها متأسفانه به صورت واقعی به دیگران معرفی نمی‌شوند و سرمایه‌گذاری لازم در مورد آن‌ها صورت نمی‌پذیرد. همان‌طور که مستحضرید بعد از انقلاب بسیاری از طلاب به سمت تحصیل علوم جدید رفتند، آن‌ها معتقد بودند که اسلام در تمام زمینه‌های علمی می‌تواند ورود کند و لذا تحصیل در رشته‌های تخصصی را انتخاب کردند برخی در دانشگاه و عده‌ای دیگر در حوزه مشغول تحصیل شدند. این عده کم‌کم توانستند

گروه‌های پژوهشی و سپس پژوهشکده‌ها را تأسیس کنند و سپس به تحقیقات علمی در حوزه‌های مختلف علوم اسلامی مشغول شوند. بارشد رشته‌های علوم انسانی به تدریج ما شاهد توسعه مراکز و مؤسسات آموزش عالی بودیم و کتب و آثار بسیار عمیق و گسترده نیز مورد چاپ و حمایت حوزه قرار گرفت.

اقتصادمان چه در عرصه داخلی و چه خارجی کاملاً مشهود است. یکی از آسیب‌های بزرگ اجتماعی، فرهنگ و اقتصادی در حوزه این است که ممکن است یک اثر فاخر با این که بعد از سال‌ها تحقیق و تجربه تألیف شده باشد، ولی به دلیل برخی از مشکلات خاص تیراژ نداشته باشد چون که نه ناشر و نه نویسنده خودش را متولی این کار نمی‌داند.

● ضرورت تبلیغ و معرفی آثار فاخر در حوزه علوم

انسانی - اسلامی

رشد و توسعه آثار علمی در حوزه علوم انسانی - اسلامی از دهه هفتاد تا به امروز هم‌چنان به سیر صعودی خود ادامه داده است، ولی با این حال علی‌رغم سرمایه‌گذاری در بخش تولید آثار فاخر، هنوز در بخش تبلیغ و معرفی آثار هیچ‌گونه پشتیبانی صورت نمی‌گیرد.

البته این مشکل در بخش‌های کشاورزی و اقتصاد نیز به چشم می‌خورد و ما با این که بهترین محصول را تولید می‌کنیم، ولی چون بازاریابی و تبلیغ خاصی روی آن صورت نمی‌گیرد عملاً نمی‌توانیم به صورت قدرت‌مند وارد میدان شده و محصولات مان را عرضه کنیم و این ضعف در تمام ارکان

بسیار بالا منتشر می‌شدند،

ولی امروزه به صورت دیجیتالی و در تعداد محدود و بسته به نیاز خریدار تولید می‌شوند، از این تعداد نیز مثلاً پنج عدد به نویسنده و پنج تا هم در ویتترین نگه‌داری می‌شود و این به معنای این است که تمام سرمایه‌های ارزشمند فکری یک جامعه بلااستفاده و هدر می‌رود. نتیجه دوم گفتمان علم و دین این است که با وجود تولید آثار دینی، گفتمان غالب در کشور را این آثار تشکیل نمی‌دهد و به جای آن ما با گفتمان سکولاریسم روبه‌رو هستیم که از غرب به ما تحمیل شده است. این گفتمان به صورت طرح و لایحه وارد مجلس شده و در صورت تأیید شورای نگهبان به صورت یک نظام‌واره و الگوی برگرفته از غرب در ویتترین سیاسی اجتماعی و علمی کشور عرضه می‌شود و چون این ویتترین از محصولات حوزوی خالی است، جایگزین آن‌ها شده و در بدنه و ساختار جامعه نهادینه می‌شود. یکی از ایرادهایی که از طرف جامعه روشن‌فکری نسبت به حوزه مطرح است این که حوزه‌ها حرفی برای گفتن ندارند و عملاً ویتترین حوزه از آثار علوم انسانی، اسلامی خالی است.

یک نظام‌واره و الگوی برگرفته از غرب در ویتترین سیاسی اجتماعی و علمی کشور عرضه می‌شود و چون این ویتترین از محصولات حوزوی خالی است، جایگزین آن‌ها شده و در بدنه و ساختار جامعه نهادینه می‌شود. یکی از ایرادهایی که از طرف جامعه روشن‌فکری نسبت به حوزه مطرح است این که حوزه‌ها حرفی برای گفتن ندارند و عملاً ویتترین حوزه از آثار علوم انسانی-اسلامی خالی است. البته در این قضاوت و داوری به نوعی حق با آن‌هاست، چراکه عملاً وارد عرصه گفت‌وگو نشدیم. طرح گفت‌وگو زمانی آغاز می‌شود که کار ناشر و نویسنده تمام می‌شود و یک اثر علمی بعد از طی مراحل تدوین - مانند میوه روی درخت که آماده عرضه به بازار است، در اختیار جامعه هدف قرار گیرد.

● موضوع طرح گفت‌وگو: شناسایی روشمند آثار

فاخر

طرح گفت‌وگو در یک جمله شناسایی روشمند آثار فاخر در عرصه علوم انسانی-اسلامی است. در این طرح ما با آثار علمی ترویجی کار نداریم و این‌گونه نیست هرکس بخواهد اثر خود را در قالب این طرح ارائه کند. اما نحوه ورود به طرح و مراحل که باید طی کند بدین شرح است که عرض می‌کنم، ما برای این که یک طرح جامعی در خصوص گفت‌وگو علم و دین ارائه کنیم ابتدا باید سراغ مراکز و سازمان‌های معتبر برویم که نوعاً بعد از انقلاب تأسیس شده یا این که

قبل از انقلاب شکل گرفتند ولی بعد از انقلاب به مرحله رشد و پویایی رسیدند. به‌عنوان مثال در حوزه، مراکزی هم‌چون پژوهشگاه حوزه و دانشگاه، پژوهشگاه فرهنگ و اندیشه اسلامی، پژوهشگاه آقای ری‌شهری، مؤسسه آموزشی و پژوهشی امام خمینی علیه السلام، جامعه‌المصطفی، مؤسسه نرم‌افزاری علوم اسلامی نور، دانشگاه امام صادق علیه السلام، دانشگاه علوم رضوی، دانشگاه آزاد اسلامی، دانشگاه ادیان و مذاهب، مؤسسه اسراء، مؤسسه آقای مکارم‌شیرازی از مراکزی بود که به آن‌ها مراجعه کردیم. بعد از این مراکز، سراغ دبیرخانه همایش کتاب رفتیم و از آن‌ها خواستیم که برترین آثار خودشان را که شامل اسم اثر، اسم نویسنده و رشته و موضوع تخصص و رتبه‌ای که در کشور بدان دست یافته‌اند برای ما معرفی کنند. بعد از این که این مراکز اطلاعات خودشان را در اختیار ما قرار دادند ما آن‌ها را به‌صورت روشمند وارد سیستم کردیم. البته غیر از عناوین کتاب در فرم جداگانه یک چکیده و دو نسخه کتاب خلاصه شده در اختیار ما قرار گرفت که با احتساب عناوین مذکور (۲۵۰۰ عنوان) بالغ بر دوازده هزار صفحه و بیست و دو جلد کتاب چاپ کردیم که توسط آقای اعرافی در دهه فجر سال ۱۳۹۷ در طرح گفت‌وگو علمی انقلاب رونمایی شد. پس بنابراین یکی از خروجی‌های طرح گفت‌وگو، مجموعه کتب مرجع و آثار فاخر

علوم، نهاد نمایندگی ولی فقیه، آستان قدس رضوی و نهادهای دیگر ارتباط گرفتیم تا این که بتوانیم نشست‌های علمی را با کیفیت هرچه بهتر ارائه کنیم. ما برای این که بتوانیم اسلام را به نسل جدید معرفی کنیم در دو قالب واحدهای معارف و در اعزام مبلغ امکان‌پذیر است. خوب اعزام مبلغ برای عموم مردم امری پسندیده است ولی برای نسل فرهیخته قابل پذیرش نیست، کتاب‌های معارفی نیز مطابق با نیازهای جدید نمی‌باشد و جواب نمی‌دهد و لذا بهترین گزینه برای معرفی اسلام استفاده از کسانی است که از تحصیلات حوزوی و دانشگاهی توأمان برخوردار باشند و در این زمینه آثار مکتوب برگزیده نیز داشته باشند.

در حال حاضر، این نشست‌ها با استقبال خوب اساتید و دانشجویان مواجه شده است. در این نشست‌ها معمولاً نظریات علمی ارائه می‌شود و مورد نقد و بررسی قرار می‌گیرد، اما روش کار در این نشست‌ها بدین صورت است که به جای این که از شیوه دستوری استفاده کنیم معمولاً توانایی‌ها و ظرفیت‌های خودمان را در دانشگاه‌ها عرضه می‌کنیم و اجازه می‌دهیم دانشجویان و اساتید انتخاب کنند سپس با مشارکت یک‌دیگر به تکمیل و طرح مباحث علمی بپردازند. در حال حاضر نشست‌های علمی در بیست و دو استان کشور انجام می‌شود و ما

برای محققان می‌باشد، البته چون نقل و انتقال کتاب‌ها به صورت فیزیکی مشکل بود طرحی پیاده کردیم که عناوین را در قالب یک نرم‌افزار تحت عنوان سامانه نرم‌افزاری کتاب شناخت گفتمان سامان‌دهی شد که در ۲۷ آذر امسال (۱۳۹۹) با حضور آقای اعرافی، وزیر علوم، شورای معاونان و مدیران حوزه‌ها و دانشگاه‌های کل کشور رونمایی شد. سامانه مذکور این قابلیت را دارد که چنانچه کسی بخواهد در زمینه علوم انسانی و در یک رشته تخصصی خاص مانند روان‌شناسی، جامعه‌شناسی و... موضوعی را جست‌وجو کند، این سامانه با معرفی آثار برتر این حوزه و کتب مرجع راه او را برای دستیابی به موضوع مورد نظر بسیار کوتاه می‌کند. البته تعداد کتب موجود در این سامانه ممکن است زیاد نباشد، چرا که ما فقط آثار برگزیده و برتر را انتخاب و در سامانه ثبت کردیم این آثار در چهار سطح کتب برگزیده، شایسته تقدیر، شایسته تحسین و منتخب قابل ارزیابی هستند. در سامانه مذکور علاوه بر آثار برگزیده، مقالات (۵۰۰۰ مقاله) و فصل‌نامه‌های علمی - پژوهشی که در عرصه علوم انسانی - اسلامی برگزیده شدند با یک نرم‌افزار نورمگز قابل استفاده هستند. یکی نیز قالب برای ارائه و معرفی طرح گفتمان، سلسله نشست‌های تخصصی است، بدین منظور ما با دانشگاه، وزارت

نرم‌افزاری است که تمام اطلاعات مربوط به مقالات و کتب مربوط در حوزه علوم اسلامی در آن بارگذاری شده است. این نرم‌افزار با قابلیت جست‌وجوی که در آن تعریف شده است به اساتید محترم این امکان را می‌دهد که با ارائه موضوع به آثار مورد نظر خودشان در کمترین زمان ممکن دست یابند. به‌عنوان نمونه ممکن است مقام معظم رهبری یا رئیس‌جمهور مسئله‌ای را طرح کنند، این مباحث چون در فصل‌نامه‌های مختلف به‌صورت پراکنده مطرح شده است ممکن است به راحتی قابلیت دسترسی نداشته باشد ولی می‌توان با مراجعه به این نرم‌افزارها به راحتی آن را دسته‌بندی و در قالب یک موضوع واحد ارائه کرد، سپس در اختیار مراجع مورد نظر قرار داد.

یکی دیگر از دستاوردهای طرح گفتمان، تشکیل کتاب‌خانه‌ها و نمایشگاه‌های تخصصی است. برای راه‌اندازی این نمایشگاه‌ها از مؤسساتی که قصد شرکت دارند تقاضا کردیم لیست آثارشان برای ما ارسال کنند، بعد از جمع‌آوری آثار اولین کتاب‌خانه تخصصی و نمایشگاه دائمی گفتمان انقلاب اسلامی در سالن وقت پژوهشگاه حوزه و دانشگاه با حضور آقای اعرافی و برخی دیگر از شخصیت‌های علمی رونمایی شد. شانزده بهمن امسال (۱۳۹۹) نیز شعبه دوم این کتاب‌خانه در تهران و در مدرسه علمیه مروی رونمایی و افتتاح شد. البته غیر از نمایشگاه‌های دائمی ما نمایشگاه‌های مقطعی

آخرین دستاورد طرح گفتمان، تدریس، تبیین و تشریح آثار و یافته‌های تحقیق توسط محققان است. برای این منظور و برای دستیابی به آخرین یافته‌های محققان ما سامانه آموزشی مجازی را طراحی و راه‌اندازی کردیم و از تمام اساتید که قصد ارتقا دانش و معلومات خود را دارند تقاضا کردیم لیست آثار و نظریات علمی خودشان را مطرح کرده و در اختیار ما قرار دهند. به‌عنوان نمونه، ما به یک استاد دانشگاه که در موضوعی خاص می‌خواهد آموزش ببیند به جای این‌که فلسفه صدرا یا حکمت متعالیه یاد بدهیم، آثار فخر محققان اسلامی را در مباحث اقتصادی در اختیار آن‌ها قرار می‌دهیم تا این‌که با آموزه‌های دینی اسلام در این خصوص آشنا شوند.

عناوین موضوعات را برای آن‌ها می‌فرستیم و از آن‌ها درخواست می‌کنیم اساتید لازم را متناسب با موضوعات مورد نظر انتخاب کنند. هم‌چنین ما در استان‌ها ۲۲ شورا داریم، این شوراهای در نشست‌های استانی و نحوه برگزاری آن‌ها به‌عنوان راهنمای ما محسوب می‌شوند به‌گونه‌ای که تمام مراحل تشکیل یک نشست با مشارکت آن‌ها انجام می‌شود.

از دستاورد طرح گفتمان، وجود سامانه

شاخصه‌ها و ملاک‌هایی که از قبل تعیین شده و مورد تأیید قرار گرفته مورد ارزیابی قرار می‌گیرند. این ارزیابی که به صورت مستمر و منظم انجام می‌شود، حاکی از اهمیت این انجمن‌ها و جایگاه ویژه آن‌ها نزد حوزه و شورای عالی حوزه دارد که امید است به صورت روشمند ادامه یابد.

دوم، این که نوعاً در بحث فرهنگ و نهادینه‌شدن سامانه‌ها یا پدیده‌ها و عناصر فرهنگی، از مرحله آغاز تا مرحله تصویب و

انجمن‌ها علی‌رغم فرازونشیب‌ها و چالش‌های موجود که با آن مواجه هستند، توانستند از رشد نسبی در ارزیابی‌ها برخوردار شوند. این پیشرفت مرهون تلاش‌های گروه‌های علمی در مراکز و مؤسسات حوزوی و دانشگاهی می‌باشد. قطعاً وضعیت امروز حوزه و انجمن‌ها با وضعیت دو دهه قبل آن‌ها بسیار متفاوت است، چراکه انجمن‌ها با بهره‌مندی از سامانه‌های علمی و تخصصی و تجارب و رویکردهای جدیدی که دارند منشأ دستاوردها و آثار مهم و منحصر به فردی بوده‌اند. امروزه علاوه بر این که بسیاری از رشته‌های حوزه تخصصی شده‌اند، طراحی حدود سی صد رشته علوم انسانی در برنامه حوزه قرار داده شده است.

هم داریم که با درخواست مراجع ذی‌ربط و با دریافت آثارشان برگزار می‌شود.

آخرین دستاورد طرح گفتمان، تدریس، تبیین و تشریح آثار و یافته‌های تحقیق توسط محققان است. برای این منظور و برای دستیابی به آخرین یافته‌های محققان ما سامانه آموزشی مجازی را طراحی و راه‌اندازی کردیم و از تمام اساتید که قصد ارتقا دانش و معلومات خود را دارند تقاضا کردیم لیست آثار و نظریات علمی خودشان را مطرح کرده و در اختیار ما قرار دهند. به عنوان نمونه، ما به یک استاد دانشگاه که در موضوعی خاص می‌خواهد آموزش ببیند به جای این که فلسفه صدرا یا حکمت متعالیه یاد بدهیم، آثار فاخر محققان اسلامی را در مباحث اقتصادی در اختیار آن‌ها قرار می‌دهیم تا این که با آموزه‌های دینی اسلام در این خصوص آشنا شوند. البته تولید این کار شروع شده و برای ادامه کار، لازم است کتاب‌ها و آثار علمی بعد از ترجمه به شکل پلتفرم به خارج کشور ارسال شوند.

حوزه: با توجه به این که بیش از دو دهه از فعالیت انجمن‌ها می‌گذرد، ارزیابی شما از عمل کرد آن‌ها چیست و آیا انجمن‌ها توانسته‌اند اعتماد جامعه علمی کشور را کسب کرده و با آن‌ها در ارتباط باشند؟

● **نگاهی به آثار و دستاوردهای انجمن‌های علمی**
استاد: قبل از پاسخ به این سؤال، دو نکته قابل ذکر است: نخست، این که انجمن‌ها علاوه بر ارزیابی سالانه توسط شورای عالی حوزه، هر سه سال یا چهارسال براساس

نهادینه شدن این سامانه‌ها با یک بازه طولانی همراه است که این بازه، فرصت مناسبی برای باز تعریف این سامانه‌ها و ارتباط آن‌ها با نهادهای دیگر از اهمیت فوق‌العاده‌ای برخوردار است. با توجه به این دو مقدمه، انجمن‌ها علی‌رغم فرازونشیب‌ها و چالش‌های موجود که با آن مواجه هستند، توانستند از رشد نسبی در ارزیابی‌ها برخوردار شوند. این پیشرفت مرهون تلاش‌های گروه‌های علمی در مراکز و مؤسسات حوزوی و دانشگاهی می‌باشد. قطعاً وضعیت امروز حوزه و انجمن‌ها با وضعیت دو دهه قبل آن‌ها بسیار متفاوت است، چراکه انجمن‌ها با بهره‌مندی از سامانه‌های علمی و تخصصی و تجارب و رویکردهای جدیدی که دارند منشأ دستاوردها و آثار مهم و منحصر به فردی بوده‌اند. امروزه علاوه بر این که بسیاری از رشته‌های حوزه تخصصی شده‌اند، طراحی حدود سی صد رشته علوم انسانی در برنامه حوزه قرار داده شده است. نکته دیگر این که در انجمن‌ها باید طراحی رشته‌ها صورت بگیرد و نیازسنجی، نظام‌سازی علوم حوزوی مورد تأکید باشد و آموزش را با پژوهش هماهنگ سازیم، اگر بخواهیم تولید علم و نظریه‌پردازی را در کل حوزه‌های علمیه داشته باشیم، به پژوهشکده‌های موفق نیاز داریم، در این زمینه پیشنهاداتی مدنظر است که براین اساس اتاق فکر انجمن‌های هم‌سوره اندازی گردد، برای نمونه انجمن «اصول فقه» و انجمن «فقه و حقوق» هم‌سو می‌باشند، این‌ها یک اتاق فکر

انجمن‌ها در سراسر دنیا، یک شخصیت مستقل اجتماعی دارند، خودشان باید به همان اندازه افراد مؤسس و مدیران و شخصیت‌های اجتماعی داشته باشند تا به عنوان وزنه فعالیت‌ها را سوق دهند، اگر این اتفاقات بیفتد، انجمن‌ها می‌توانند موفق باشند. اما با این توصیف، وضعیت فعلی انجمن‌ها رضایت‌بخش نیست، چراکه این انجمن‌ها با آن جایگاه منحصر به فرد خود و تأثیری که می‌تواند در حوزه علمی کشور و مرزهای دانش به‌طور عام و در حوزه‌های علمیه به‌طور خاص ایفا کند، فاصله زیادی دارد.

مشترک داشته باشند و برنامه‌هایشان براساس نقطه‌های مشترک ایجاد شود و با هم تعامل داشته باشند. هم‌چنین در رأس انجمن‌ها یک اتاق فکر دیگری ایجاد شود تا پیشنهادات انجمن‌ها در این اتاق فکر اصلی مورد ارزیابی قرار بگیرد و عملیاتی شدن پیشنهادات را منتقل نمایند. پیشتر نشست‌های علمی به صورت غیررسمی برگزار می‌شد، ولی امروزه این نشست‌ها با هویت و شخصیت تازه‌ای که یافته‌اند، در قالب کرسی‌های آزاداندیشی یا نظریه‌پردازی قابل ارائه هستند. مطلب دیگر توجه به ظرفیت‌های بسیار خوب انجمن‌ها به خصوص انجمن مدیریت اسلامی حوزه است، این انجمن به خصوص در بحث مدیریت

آموزشی می‌تواند برنامه‌ها و طرح‌های کلان کلی را بیان کند که در نهایت به ارتقای سطح علمی حوزه و جبران افت علمی برخی طلاب و فضیلتی حوزوی منجر شود، ضمن آن که مشورت‌هایی به تشکیلات مدیریتی حوزه بدهد تا بتوان بیشترین بهره را در مسیر تحول مطلوب در حوزه بُرد. انجمن‌ها در سراسر دنیا، یک شخصیت مستقل اجتماعی دارند، خودشان باید به همان اندازه افراد مؤسس و مدیران و شخصیت‌های اجتماعی داشته باشند تا به‌عنوان وزنه فعالیت‌ها را سوق دهند، اگر این اتفاقات بیفتد، انجمن‌ها می‌توانند موفق باشند. اما با این توصیف، وضعیت فعلی انجمن‌ها رضایت‌بخش نیست، چراکه این انجمن‌ها با آن جایگاه منحصر به فرد خود و تأثیری که می‌تواند در حوزه علمی کشور و مرزهای دانش به‌طور عام و در حوزه‌های علمیه به‌طور خاص ایفا کند، فاصله زیادی دارد. من به جرئت می‌گویم که هنوز بیشتر ظرفیت‌های انجمن‌های علمی آزاد نشده است، مطالبات هم از اساتید، اعضا و مدیران بسیار زیاد است که باید برای رفع آن‌ها تلاش کرد. انجمن‌های علمی حوزه به‌عنوان مجموعه‌ای از نهادها در حوزه به شمار می‌روند که در سطح عالی به ارائه ایده، نظریه‌پردازی و تحقیقات و پژوهش می‌پردازند و در مسیر تعالی و رشد علمی حوزه و رفع نیازهای اساسی آن تلاش می‌کنند. همه انجمن‌های علمی در ایجاد تحول مطلوب در نظام حوزه هر کدام براساس مأموریت‌ها و

شاخصه‌هایی که دارند می‌توانند ایفاگر نقش باشند و اگر این نقش‌ها به‌صورت هم‌افزایی باشد و با برنامه‌ریزی دقیق و سامان‌دهی تشکیلات می‌توان به نتایج بسیار خوب و امیدوارکننده‌ای دست یافت. طبعاً ایجاد هماهنگی و ارتباط میان انجمن‌های علمی در راستای تحقق هم‌افزایی و نیز تقویت همکاری‌ها و هماهنگی‌های دوسویه و شناسایی دقیق نیازها از جمله الزامات در این‌باره است. هم‌چنین باید از نظرات و ایده‌پردازی کارشناسان و صاحب‌نظران این انجمن‌ها به‌خوبی بهره‌برداری شود، چراکه انجمن‌های علمی با ظرفیت بالایی که دارند می‌توانند به رفع خلأهای آموزشی و پژوهشی در حوزه همت بگمارند و خود این مسئله را تا حصول نتیجه پی‌گیری و مطالبه کنند.

حوزه: چه عواملی را در این زمینه دخیل می‌دانید؟

● **ضرورت تبیین نقش انجمن‌ها در فرآیند علمی آموزشی و برنامه‌ریزی حوزه**

استاد: برای این خیز جدید انجمن‌ها نیازمند چند کار جدید هستیم، نخست، این که نقش انجمن‌ها در فرآیند علمی آموزشی و برنامه‌ریزی حوزه و کشور براساس مطالبات شورای عالی تعریف و تبیین شود. دوم، نقطه مطلوب انجمن‌ها در حوزه آموزش و پژوهش به‌صورت صریح مورد بررسی قرار گیرد. در حال حاضر ما هفت کمیته تخصصی داریم که از رؤسای انجمن‌ها تشکیل یافته‌اند که دغدغه اصلی آن‌ها، مسائل انجمن‌ها و

نهادینه‌سازی آن هستیم. در سال‌های اولیه تأسیس انجمن‌های علمی، این انجمن‌ها با مشکلات زیادی روبه‌رو بودند چون هم باید فعالیت می‌کردند و هم این که خودشان را اثبات کنند ولی اکنون به دلیل رشد و توان‌مندی‌های خاصی که در این انجمن‌ها ایجاد شده، این ارتباط و هم‌افزایی در جهت ارتباط با بدنه حوزه بیشتر شده است. مشکل دیگری که در ارتباط با انجمن‌ها وجود دارد این است که بعضی از تعاریفی که در ارتباط با انجمن‌ها صورت براساس شاخصه‌ها و ملاک‌هایی است که در غرب شکل گرفته است و با فضای بومی کشور سازگار نیست. خوب برای این که مشکل مرتفع شود باید ابتدا این شاخصه‌ها شناسایی شده و سپس در بدنه حوزه بازتعریف شوند. به‌عنوان نمونه، مواردی از قبیل تأمین منابع مالی انجمن‌ها یا مسئله خودکفایی در انجمن‌ها و مسائلی از این قبیل از موانعی است که نیازمند شناسایی و رفع مشکل است. اما این نکته قابل تامل است که ما قبلاً فیزیکی‌ال انجمن‌ها را برداشته بودیم ولی اکنون باید کاری کنیم که این انجمن‌ها با فضای بومی کشور سازگار باشند، به نظر من آینده انجمن‌ها باید براساس چشم‌انداز و برنامه‌های کلان و بلندمدت تعریف شود.

حوزه: در واقع الآن این مسئله را طراحی می‌کنیم که انجمن‌ها علاوه‌بر این که در توسعه مرزهای دانش مؤثر هستند در تحول حوزه و کشور هم نقش دارند.

استاد: ما برای تحول در نظام اسلامی

مسائل مهم پژوهش در حوزه‌ها و در کشور است. در این کمیته‌ها غالباً جلسات مهمی تشکیل می‌شود که پیرامون مسائل مربوط به حوزه علمی پژوهشی، آموزشی و تربیت است و نقش‌هایی که انجمن‌ها با توجه به مطالبات جدید و تخصصی حوزه در فرآیند تولید دانش در نهادهای علمی کشور ایفا می‌کنند.

● چالش‌های فرارو انجمن‌های علمی

اما در مورد چالش‌هایی که انجمن‌ها از

در سال‌های اولیه تأسیس انجمن‌های علمی، این انجمن‌ها با مشکلات زیادی روبه‌رو بودند چون هم باید فعالیت می‌کردند و هم این که خودشان را اثبات کنند ولی اکنون به دلیل رشد و توان‌مندی‌های خاصی که در این انجمن‌ها ایجاد شده، این ارتباط و هم‌افزایی در جهت ارتباط با بدنه حوزه بیشتر شده است.

آن برخوردارند باید اشاره کنم که انجمن‌ها به‌عنوان یک سازمان جدید برخاسته از غرب که در فضای سنتی رشد و توسعه پیدا کرده‌اند برای سازگاری و هم‌افزایی در بدنه سنتی حوزه نیازمند زمان است. البته در حال حاضر با رویکرد جدید شورای عالی حوزه این ارتباط ایجاد شده و در حال حاضر در مرحله تثبیت و

تشریک مساعی و تجاری که دارند با ارائه طرح‌های لازم جایگاه خود را در آینده نظام حوزه تبیین کنند. البته وجود این نشانه‌ها، حاکی از عمل‌کرد مثبت انجمن‌هاست و این‌که از مرحله ابتدایی خود گذشته و با عبور از مشکلات و ابهامات به مرحله تثبیت رسیده است. از دیدگاه حوزه، لزوم توجه به مسائل و نیازهای نظام و پاسخ‌گویی به آن‌ها امری لازم و اجتناب‌ناپذیر است و این مهم اتفاق نمی‌افتد مگر این‌که ما در عرصه‌های علوم انسانی جدید، از تخصص‌های لازم در این حوزه بهره‌مند شویم و مطمئن‌ترین مکان نیز برای استفاده از این تجارب، انجمن‌ها هستند که محل حضور افراد مورد اعتماد حوزه و دانشگاه می‌باشند. به نظر من، استفاده از تجارب افرادی که در حوزه و دانشگاه تحصیل کرده‌اند، نقش مهمی در اتحاد بین دو نسل ایجاد کرده است که باید بدان توجه کرد؛ ما اگر بخواهیم به سمت الگوی ایرانی اسلامی پیشرفت حرکت کنیم و آن را به‌طور مستمر مورد نقد و بازخوانی قرار دهیم باید در عرصه‌های علوم انسانی موفق باشیم و از تجارب متخصصان این حوزه در جهت تبیین جایگاه انجمن‌ها در آینده نظام حوزه بهره‌مند شویم.

پی‌نوشت:

*. رئیس دبیرخانه انجمن‌های علمی حوزه.

نیازمند علوم اسلامی هستیم و علوم انسانی صرف به تنهایی کافی نمی‌باشد.

حوزه: یعنی در واقع یکی از موارد تحول در حوزه این است که حوزه بتواند در حال حاضر پشتوانه انقلاب باشد.

استاد: ما در حال حاضر در دوره گذار از مرحله کمون به مرحله رشد و تثبیت هستیم که باید تجارب خودمان را تثبیت و نهادینه کنیم که این امر هم اقتضائات خودش را می‌طلبد و ما سعی می‌کنیم این اقتضائات را با مشارکت خود انجمن‌ها و با تشریک مساعی اعضا حل کنیم.

حوزه: آیا انجمن‌ها توانسته‌اند بین نسل سنتی و نسل جدید اعتماد لازم را درون حوزه ایجاد کنند؟

استاد: به نظرم با توجه به ملاک‌ها و شاخصه‌های موجود، این اعتماد به‌طور نسبی ایجاد شده است، چراکه شورای عالی حوزه به‌عنوان متولی حفظ میراث فرهنگی کشور از انجمن‌ها درخواست دارد که جایگاه خودشان را در آینده نظام حوزه تعریف کنند تا این‌که اتحاد بین نسل جدید و قدیم ایجاد شده و بسیاری از چالش‌های موجود برطرف شود. همان‌طور که مستحضر هستید مطالبات از انجمن‌ها بسیار زیاد است که باید در زمان مشخص به انجام برسد، انجمن‌ها باید با